

УДК 364

ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Агавердієва Халіда Фаїддіновна, к.е.н., доцент, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація — проведено аналіз поняття соціального забезпечення та соціальний захист, досліджено взаємозв'язок і обумовленість зазначених категорій, наведено огляд понять, що застосовуються в соціальній сфері.

Ключові слова — допомога, компенсація, пенсія, субсидія, соціальне забезпечення, соціальний захист, соціальна робота.

Соціальне забезпечення є головною складовою в житті суспільства і держави. Воно безпосередньо пов'язано з життям і добробутом народу, його благополуччям і політикою, яку веде держава.

Соціальний захист, як і соціальне забезпечення в цілому, включає в себе всі види пенсій, допомог, компенсаційних виплат, соціальне обслуговування, медичної допомоги та багато іншого.

Що стосується природи терміна «соціальний захист», то він був вперше використаний в «Законі про соціальний захист США» в 1935 р, який законодавчо визначив новий для цієї країни інститут обов'язкового страхування на випадок старості, смерті, інвалідності і безробіття [2]. Незабаром цей термін став широко застосовуватися в багатьох країнах світу, а також Міжнародною організацією праці (МОП). Надалі рамки цієї дефініції розширилися в ході розробки та прийняття конвенцій і рекомендацій МОП, Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародної асоціації соціального забезпечення (МАСО) і ін.

У нашій країні на тривалий час в якості основної категорії в соціальній сфері утвердилося «соціальне забезпечення», і лише в 90-і рр. минулого століття стали застосовувати більш сучасні поняття. У правовому полі українського законодавства «соціальна робота» і «соціальне забезпечення» є рівними категоріями.

Серед понять, що примикають до категорії «соціальна робота», слід виділити такі, як «соціальна захищеність» і «соціальний захист». Соціальна захищеність – це конституційне і законодавче забезпечення всього комплексу прав і свобод людини. Необхідність соціальної захищеності громадян викликає суспільну потребу в наявності в державі системи законів, компенсуючи недосконалість організації виробництва і розподілу матеріальних благ. Сутність соціальної захищеності полягає також в законодавчому забезпеченні економічних, політичних, соціальних та інших прав, свобод та інтересів громадян. Важливо розрізнити поняття «соціальна захищеність» і «соціальний захист».

Соціальний захист – це більш конкретне поняття, яке зводиться до практичної роботи всіх гілок влади щодо реалізації прав і свобод громадян, тобто, соціальної роботи. У літературі розрізняють два види соціального захисту. Абсолютна – це забезпечення всім членам суспільства гарантованого мінімуму рівня життя, це вкрай необхідний рівень життєвих благ, достатній для підтримання здоров'я і працездатності громадян, що не повинно розглядатися як привілей для обраних. У той же час обмежений соціальний захист це забезпечення державою соціальних гарантій відносного благополуччя конкретній особі або категорії громадян. Його мета – застрахувати громадян від можливого зменшення рівня доходів і зниження життєвого рівня. Фактично це винагорода за працю [1]. Поняття соціального захисту, є найбільш близьким до поняття «соціальна робота». У літературі соціальний захист також розглядається як різновид соціальної підтримки, тобто. Сприяння людині або групі людей в подоланні важкої життєвої ситуації. Це також соціальна дія або система дій, спрямованих не тільки на підтримку людей, а й на усунення джерел виникнення важких

життєвих ситуацій [3]. Таким чином, як соціальна робота, так і соціальний захист є певною формою діяльності. Однак соціальний захист може охоплювати більш широке коло питань в порівнянні з соціальною роботою. Соціальний захист включає в себе надані суспільством заходи, спрямовані не тільки на ліквідацію або мінімізацію соціально-несприятливих наслідків, але на запобігання їх настання, тобто носить превентивний характер. Соціальна забезпеченість лише спрямована на компенсацію і мінімізацію наслідків несприятливих соціальних явищ, що настали, становить забезпечувальний компонент соціальної роботи.

До найважливіших характеристик категорії «соціальний захист» Л. П. Якушев відносить: види та організаційно-правові форми соціального захисту, категорії громадян, яким надається соціальна допомога. Даний підхід спирається на позиції МОП, в основі яких лежить інституційне будова національних систем соціального захисту як комбінації різних інститутів соціального страхування і соціальної допомоги [4].

Соціальна робота ведеться конкретним фахівцем або групою фахівців з реалізації певних положень соціального захисту і може розглядатися як відношення часткового до загального. У зв'язку з цим до суб'єктів соціальної роботи слід віднести державні органи виконавчої влади, профспілки, асоціації підприємців, різні громадські об'єднання, соціальні служби та ін.

Відзначимо також взаємний зв'язок і обумовленість зазначених категорій. Очевидно, що поняття «соціальна робота» істотно відрізняється від понять «соціальна підтримка» і «соціальний захист». Поступово соціальна робота починає превалювати над соціальним захистом, включаючи її у власну структуру. Ключова відмінність цих понять полягає в тому, що соціальна робота передбачає оптимальне поєднання профілактичних заходів з «лікуванням» соціальних недуг, що в підсумку призведе до скорочення кількості які потребують соціальної підтримки та соціального захисту.

Наведений огляд деяких правових понять, що застосовується в соціальній сфе-

рі, показує, що в чинному законодавстві повинна бути проведена уніфікація понятійного апарату, вибрати одні терміни і відмовитися від інших. Так, під «соціальним забезпеченням» слід розуміти грошові кошти, інше майно і соціальні послуги, що надаються певним категоріям громадян за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів у разі настання подій, визнаних законом соціально значущими з метою вирівнювання соціального стану громадян. Далі, якщо говорити про другий термінологічний ряд, то складається враження, що «соціальна пільга», «соціальна гарантія», «компенсація», «соціальна допомога», «соціальна позика», «пенсія» – різновид соціального забезпечення. Причому можна помітити, що частина з них являє грошові виплати (пенсії, допомоги, компенсації, субсидії, позики), а інша частина – соціальне обслуговування (соціальні послуги і натуральна допомога продуктами харчування, при тулку, надання психологічної, медичної допомоги громадянам та ін.). Також необхідно провести різницю між видами грошових виплат:

Пенсії – грошові виплати, що надаються щомісяця на безоплатній та безповоротній основі, з метою відшкодування громадянам заробітної плати чи іншого доходу, втраченого ними у зв'язку з настанням певної події, і є постійним і основним джерелом для існування.

Компенсації – грошові кошти, що надаються на безоплатній та безповоротній основі з метою повного відшкодування оплати, що надаються громадянам матеріальних благ або надання послуг, а також в тих випадках, коли компенсацію неможливо отримати в повному обсязі від правопорушника або з інших джерел.

Допомоги – кошти, які надаються на безоплатній та безповоротній основі з метою відшкодування громадянам зарплати чи іншого втраченого доходу, надання додаткової матеріальної допомоги і є доповненням до іншого постійному і додаткового джерела існування.

Субсидії – кошти, які надаються на безоплатній і поворотній основі з метою

оплати наданих громадянам матеріальних благ або послуг, що надаються.

Також, необхідно ввести визначення підвидів грошових виплат, які встановлені на місцевому рівні і, як наслідок, повинні фінансуватися з місцевого бюджету і державних позабюджетних фондів держави.

Таким чином, функціонування системи соціального захисту знаходить своє відображення як у вигляді грошової допомоги, так і у формі надання матеріальних благ, безкоштовного харчування, притулку, надання психологічної, медичної, юридичної допомоги громадянам, що є об'єктом соціального захисту. Здійснення політики соціального захисту відбувається не тільки на державному рівні, але й за рахунок місцевого бюджету, спеціально створюваних фондів соціальної підтримки населення, а також недержавних фондів.

Список використаної літератури

1.Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету – 2009 – №2. стр.34-45.

2. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Монографія. – Донецьк: Янтар, 2001. – 352 с.

3. Синичук С.М. Право соціального забезпечення України: навч. посібник / С. М. Синичук, В. Я. Бурак. – К.: Знання, 2003. – 306 с.

4. Якушев Л. П. Социальная защита. – М. : Владос, 2007. – 204 с.

Автори

Агавердієва Халіда Фаїддіівна, доцент кафедри економіки та соціальних наук, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (agaverdieva@ukr.net)

Тези доповіді надійшли 08 лютого 2018 року.

Опубліковано в авторській редакції